

Tej és tejtermékek

Világ- és európai piaci tendenciák

A tejtermékek világkereskedelmét meghatározó országok közül a tejfelvásárlás az EU-ban 4 százalékkal, a tejtermelés Új-Zélandon 8 százalékkal, Ausztráliában 4 százalékkal, az USA-ban 2 százalékkal nőtt, míg Argentínában 4 százalékkal csökkent 2014-ben az egy évvel korábbihoz viszonyítva. Az EU legnagyobb termelői közül a nyerstej felvásárlása az Egyesült Királyságban éves szinten 8 százalékkal, Lengyelországban 7 százalékkal, Franciaországban 6 százalékkal, Olaszországban 5 százalékkal, Németországban 4 százalékkal, Hollandiában 2 százalékkal emelkedett 2014-ben az előző évihez képest. Az USDA (2014d) várakozása szerint a globális tejkínálat növekedése 2 százalék körüli lehet 2015-ben: Oroszország tejtermelése 2 százalékkal csökkenhet, az Európai Unióé stagnálhat, Új-Zélandé 2 százalékkal, az USA-é és Argentínáé 3 százalékkal, Brazíliaé és Kínaé 4 százalékkal, Indiaé 5 százalékkal emelkedhet.

A tejkvóta egyes tagországokban továbbra is jelentős termeléskorlátozó eszköz, ugyanakkor másokban csak egy lehetséges termelési szint, ahol a kvótának nincs értéke és nem is kereskednek vele. Az elmúlt években jellemzően csökkent azon tagországok száma, amelyek a kvótán felül termeltek, amit részben a kvótaemelés okozott. Az uniós tejkvótát a 2009/2010. és a 2013/2014. tejkvótaévek között évente 1 százalékkal emelték. Olaszország a teljes időszakra vonatkozó 5 százalékos mennyiséget egyszerre, a 2009/2010. tejkvótaévben kapta meg. A 2014/2015. kvótaévben már nem változik a tejkvóta, és a rendszer 2015. április 1-jével megszűnik. A termelés növekedésére elsősorban ott lehet számítani, ahol a tejkvóta kihasználtsága magas. Ez kedvezőtlen lesz azon tagországok számára, amelyek nem használják ki nemzeti kvótájukat, mivel a kvótán felül termelő tagországok a többletet nyomott áron, jellemzően a kvóta alatt teljesítő országokban vezetik le. A Rabobank (2014) szerint 2015 elején a kvóta felett termelő Németország, Hollandia, Írország, Dánia, Belgium és Lengyelország várhatóan visszafogja tejkibocsátását (teheneket vágnak le, az inputokat csökkentik, vagy megszabadulnak a többlettejtől), hogy minimalizálják az utolsó tejkvótaévben fizetendő büntetőilleték mértékét. A nyerstej árának csökkenése tovább nehezíti a tejtermelők helyzetét. Ezen tényezők hatására az EU tejtermelése 2015 első félévében várhatóan 1 százalékkal csökken, majd 2015 második félévében nem változik jelentősen az előző év azonos időszakához viszonyítva. Az EC (2014c) szerint

a tejkvóta 1 százalékos emelése ellenére az EU-ban a nyerstej felvásárlása a 2013 áprilisától 2014 márciusáig tartó kvótaévben 5 százalékkal maradt el a rendelkezésre álló tejkvótától. A 2014/2015. tejkvótaév első tíz hónapjában 43 százalékkal több nyerstejet vásároltak fel az előző szezon hasonló időszakához képest. A tejkvóta megszüntetése után a tejtermelés lassabb ütemű növekedése várható.

Az USDA (2014d) szerint a sajt globális termelése 2, a vajé 3, a teljes tejpore 8, a sovány tejpore 11 százalékkal nőtt 2014-ben az előző évihez viszonyítva. Indiában a vajkibocsátás 3, Kínában a teljes tejpore előállítás 4 százalékkal emelkedett. Az Eurostat adatai szerint az EU-ban a sovány tejpore termelése 18 százalékkal, a tejszíné 4 százalékkal, a teljes tejpore 6 százalékkal, a vajé 4 százalékkal, a sajté 2 százalékkal nőtt, míg a folyadéktejé 1 százalékkal, a savanyított tejtermékeké 2 százalékkal csökkent 2014-ben az előző évihez képest. Az USDA (2014d) szerint a sovány tejpore és a sajt globális termelése 1 százalékkal, a vajé 3 százalékkal, a teljes tejpore 5 százalékkal növekedhet 2015-ben az előző évihez viszonyítva. Indiában a vajkibocsátás 3 százalékkal, Kínában a teljes tejpore előállítás 8 százalékkal lehet magasabb. Az Európai Bizottság előrejelzése szerint az EU-ban a sovány tejpore termelése 8 százalékkal, a vajé 3 százalékkal, a teljes tejpore 2 százalékkal, a sajté és a friss tejtermékeké pedig egyaránt 1 százalékkal emelkedhet 2015-ben a 2014. évihez képest (EC, 2014c).

Az EU-ban a sovány tejpore intervenciós készlete az intervenciósaknál alacsonyabb árak hatására 250 ezer tonnára nőtt 2009-ben. A magas készlet szint komoly aggodalmat okozott, mivel a tartalékok piacra kerülése nyomott árakkal járhatott volna, ezért az Európai Bizottság a készleteket segélyszervezeteken keresztül osztotta szét a rászorultaknak, így azok 2012 szeptemberére kiürültek. A vaj intervenciós készlete 2010 októberé óta üres, míg magántárolási készlete 22 ezer tonna, a sovány tejpore magántárolási készlete 17 ezer tonna volt 2014. december végén. Az agrártermékekre vonatkozó oroszországi embargó hatásainak enyhítése érdekében egyes tejtermékek esetében az Európai Bizottság magántárolási támogatást nyújtott 2014 szeptemberétől az év végéig a készlet raktározásához. A bizottság a vaj mellett bevezette a sovány tejpore és a sajt magántárolási támogatását is, továbbá kiterjesztette a vaj és a sovány tejpore intervenciós felvásárlását is az év végéig. Az Európai Bizottság még szeptemberben leállította a sajt magántárolási támogatását, mivel aránytalanul megugrott a támogatási igények száma olyan térségekben, amelyek egyébként hagyo-

mányosan nem exportálnak sajtot Oroszországba. Az EC (2015a) szerint a vaj és a sovány tejpör intervenciós készlete 2016 végéig várhatóan üres marad. Az USA-ban a sovány tejpör 2014. decemberi zárókészlete 14 százalékkal, a vajé 12 százalékkal csökkent, a sajté nem változott az előző évihez képest.

A sajt globális kereskedelme 4 százalékkal csökkent, a vajé és a sovány tejpöré egyaránt 6 százalékkal, a teljes tejpöré 18 százalékkal nőtt 2014-ben az előző évihez képest (Productschap Zuivel, 2015). Az EU a harmadik országokba irányuló tej és tejtermékek kivitelére 2009. november 19-én megszüntette az export-visszatérítést. Ennek ellenére az intervenciós szintet jelentősen meghaladó, kedvező világpiaci árak hatására a sovány tejpör harmadik országokba irányuló kiszállítása 62 százalékkal, a vajé és a vajzsír termékcsoporté 17 százalékkal, a teljes tejpöré 5 százalékkal nőtt, míg a sajté 8 százalékkal csökkent 2014-ben az előző évihez képest. Az EC (2015a) szerint az EU harmadik országokba irányuló soványtejpör- és a friskejtétermék-kivitele egyaránt 15 százalékkal, a vajé 9 százalékkal, a sajté 5 százalékkal, a teljes tejpöré 2 százalékkal emelkedhet 2015-ben az előző évihez viszonyítva.

A tejtermékimport nem annyira koncentrált, mint az export, a legnagyobb tejtermékimportőrök a világkereskedelem kevesebb mint a felét adják. Az USDA (2014d) szerint Japán sajtbehozatala 2,5 százalékkal, Oroszorszáé 37 százalékkal, Oroszország vajimportja 10 százalékkal csökkent, míg Kína soványtejpörbeszállítása 21 százalékkal, Mexikóé 1 százalékkal, Kína teljestejpör-importja 10 százalékkal, Algériáé 16 százalékkal emelkedett 2014-ben az egy évvel korábbihoz képest.

Az USDA (2014d) előrejelzése alapján Kína soványtejpör-behozatala 9 százalékkal, Mexikóé 5 százalékkal, Japán sajtbeszállítása 2 százalékkal, Oroszorszáé 4 százalékkal, Algéria teljestejpör-importja 3 százalékkal nőhet, Kínáé 12 százalékkal csökkenhet, Oroszország vajimportja stagnálhat 2015-ben az egy évvel korábbihoz viszonyítva.

Magyarországi piaci tendenciák

Kínálat

A KSH adatai szerint Magyarország tehenállománya 359 ezer egyed volt 2014. december elsején, 4 százalékkal nőtt egy év alatt. Az Észak-Alföldön 25, a Dél-Alföldön 21, Nyugat-Dunántúlon 13, Közép- és Dél-Dunántúlon egyaránt 12, Észak-Magyarországon 10, Közép-Magyarországon 7 százalékát tartották a tehenállománynak. A tehének 58 százalékát a tej-

hasznú, 29 százalékát a húshasznú, 13 százalékát a kettős hasznosítású fajták adták. A húshasznú tehének száma egy év alatt 8, a kettős hasznosításúaké 5, a tejhasznúaké 1 százalékkal (210 ezer egyed) gyarapodott. A tejhasznú tehének 83 százalékát a gazdasági szervezetek, 17 százalékát az egyéni gazdaságok tartották. A gazdasági szervezetek tejhasznú tehenállománya egy év alatt 5 százalékkal bővült, míg az egyéni gazdaságoké 10 százalékkal csökkent.

A kínálatot a hazai tej és tejtermékek mellett évről évre növekvő mértékben az importtermékek egészítik ki. A sajt és túró behozatala 5 százalékkal, a vajé és a vajkrémé 21 százalékkal, a dobozos tejé 40 százalékkal nőtt, míg a savanyított tejtermékeké 7 százalékkal csökkent 2014-ben az egy évvel korábbihoz viszonyítva. A sajt és túró fele Németországból, 14 százaléka Lengyelországból, 9 százaléka Hollandiából, 8 százaléka Szlovákiából, 7 százaléka Ausztriából származott. Hollandiából 26 százalékkal, Németországból 7 százalékkal, Lengyelországból 3 százalékkal több, míg Szlovákiából 1 százalékkal, Ausztriából 4 százalékkal kevesebb sajt érkezett.

Bel- és külpiaci értékesítés

Az AKI PÁIR adatai szerint a nyerstej felvásárlása a 2013. évi 6 százalékos csökkenést követően 2014-ben 9 százalékkal nőtt az előző évihez viszonyítva. A nyerstej 56 százalékát a Dunántúlon, 36 százalékát az Alföldön, 8 százalékát Észak-Magyarországon vásárolták fel. Észak-Magyarországon 3 százalékkal kevesebb, ugyanakkor a Dunántúlon 9 százalékkal, az Alföldön 12 százalékkal több nyerstejet szállítottak a feldolgozókhöz. A felvásárolt nyerstej fehérjetartalma 0,01 százalékponttal, a zsírtartalma 0,05 százalékponttal romlott egy év alatt (fehérje: 3,32 százalék, zsír: 3,75 százalék).

Az AKI PÁIR adatai szerint a teljes zsírtartalmú nyerstej kivitele 3 százalékkal nőtt egy év alatt. A nyerstej 65 százalékát a termelők és a kereskedők, 35 százalékát a feldolgozók szállították külföldre. A termelők és a kereskedők nyerstejexportja 6 százalékkal csökkent, míg a feldolgozóké 24 százalékkal emelkedett 2014-ben 2013-hoz képest. A nyerstej kiviteli ára 109,65 forint/kilogramm volt 2014-ben, 5 százalékkal csökkent egy év alatt és a termelői árat 6 százalékkal haladta meg.

A KSH adatai szerint a teljes nyerstej exportja 8 százalékkal emelkedett 2014-ben az előző évihez képest. A kivitel 29 százaléka Olaszországba, 18 százaléka Horvátországba, 15 százaléka Romániába, 13 százaléka Szlovákiába irányult. A teljes nyerstej kiszállítása Olaszországba 64 százalékkal, Szlovákiába 25 százalékkal nőtt, míg Horvátországba 20 százalékkal, Romániába 5 százalékkal csökkent. A fölözött nyerstej kiszállítása 30 százalékkal esett a megfigyelt időszak-

ban, 36 százaléka Olaszországba, 23 százaléka Horvátországba, 19 százaléka Hollandiába került.

A felvásárlás növekedése miatt a tejfeldolgozók kevesebb alapanyagot igényeltek a külföldről. A teljes nyerstej behozatala 39 százalékkal esett, 60 százaléka Szlovákiából, 22 százaléka Lengyelországból származott. A sűrített vagy édesített tej és tejszín importja az előző évinél 6 százalékkal volt kisebb 2014-ben.

Magyarországon a tejtermékek gyártásának csökkenése megállt. A KSH adatai szerint a tejfeldolgozás bruttó termelése és a tejtermékek belföldi értékesítése egyaránt 5 százalékkal, az exportja 1 százalékkal nőtt 2014-ben az egy évvel korábbihoz viszonyítva (1. melléklet).

Az AKI PÁIR adatai szerint a hazai gyártású, 2,8 százalék zsírtartalmú folyadéktej belföldi értékesítése 9 százalékkal csökkent, ezen belül kiszerelés és eltarthatóság szerint a zacskós friss tejé 21, a dobozos frissé 6, a dobozos tartósé 4 százalékkal esett 2014-ben az előző évihez képest. Az 1,5 százalék zsírtartalmú dobozos tartós tej belföldi értékesítése ugyanakkor 57 százalékkal emelkedett. A tejtermékek közül a hazai előállítású natúr joghurt belföldi értékesítése 13, a kefiré 12, a tejfölé és a tehéntúróé egyaránt 6, az ömlesztett sajté 3 százalékkal csökkent, az adagolt vajé stagnált, míg a vajkrémé 10, a trappista sajté 21, a gyümölcsös joghurté 39 százalékkal nőtt a vizsgált időszakban (24. ábra).

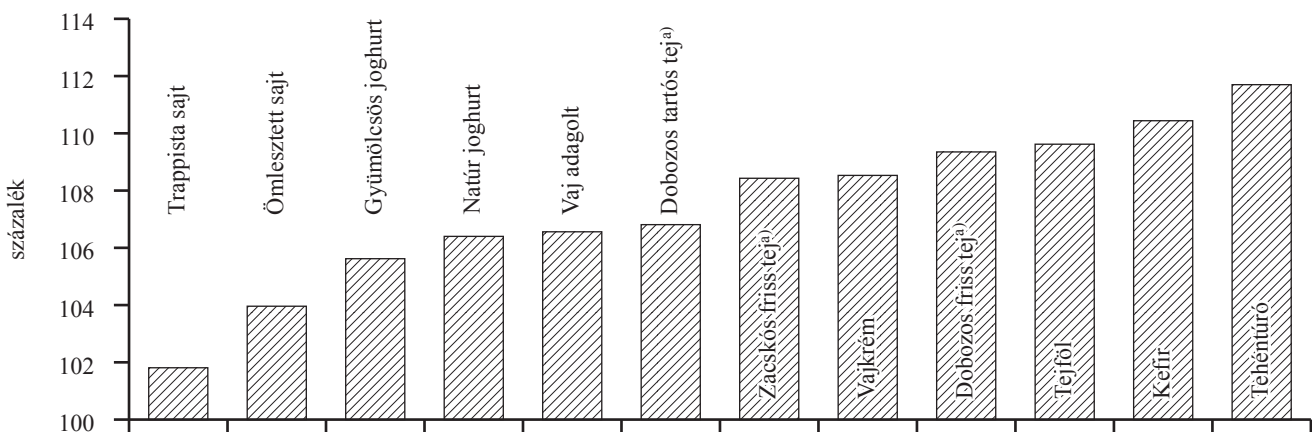
A savanyított tejtermékek kivitele 35 százalékkal csökkent, míg a tejsavóé, illetve a sajt és túró termékcsoporthoz egyaránt 1 százalékkal, a vajé és vajkrémé 32 százalékkal bővült 2014-ben az egy évvel korábbihoz viszonyítva (14. melléklet). A savanyított tejtermékek kivitelének 64 százaléka Romániába irányult, ahova 37 százalékkal kisebb mennyiséget szállítottunk. A sajt és a túró legnagyobb piaca Olaszország, Libanon, Románia, Szaúd-Arábia, Jordánia és Szlovákia

volt. Olaszországba 31 százalékkal, Szaúd-Arábiába 18 százalékkal, Jordániába 8 százalékkal több, míg Libanonba 2 százalékkal, Szlovákiába 31 százalékkal kevesebb sajtot és túrot exportáltunk. Magyarország tej- és tejtermék-külkereskedelmi egyenlege továbbra is negatív maradt, azonban értékben háromévi javulást követően először romlott (-59 százalékkal). A kedvezőtlen tendenciát az okozta, hogy az export árbevétele kisebb mértékben nőtt (+4 százalék), mint az import értéke (+8 százalék).

A piaci árak tendenciája

A nyerstej ára Magyarországon 7 százalékkal (15. melléklet), az USA-ban 19 százalékkal, az EU-ban 2 százalékkal emelkedett, míg Új-Zélandon 6 százalékkal csökkent 2014-ben az előző évihez képest. Az EU-ban az év elejétől folyamatos volt a nyerstej árának csökkenése. Az árak szintje Magyarországon az év első négy, Új-Zélandon az év első öt, az USA-ban az év első kilenc hónapjában nem változott jelentősen. Ezt követően a kereslet lanygulása és a globális tejkínálat erőteljes bővülése az árak csökkenését okozta. Az Európai Unióban a nyerstej ára január és december között 17 százalékkal, Magyarországon április és december között 9 százalékkal, Új-Zélandon május és november között 41 százalékkal, az USA-ban szeptember és december között 21 százalékkal csökkent (25. ábra). A Ministry for Primary Industries (2014) szerint Új-Zélandon a nyerstej ára a 2014/2015. gazdasági évben (június–május) 43,5 százalékkal maradhat el az előző szezonétól. Az USA-ban a nyerstej ára 22 százalékkal csökkenhet 2015-ben az egy évvel korábbihoz viszonyítva (USDA, 2014d).

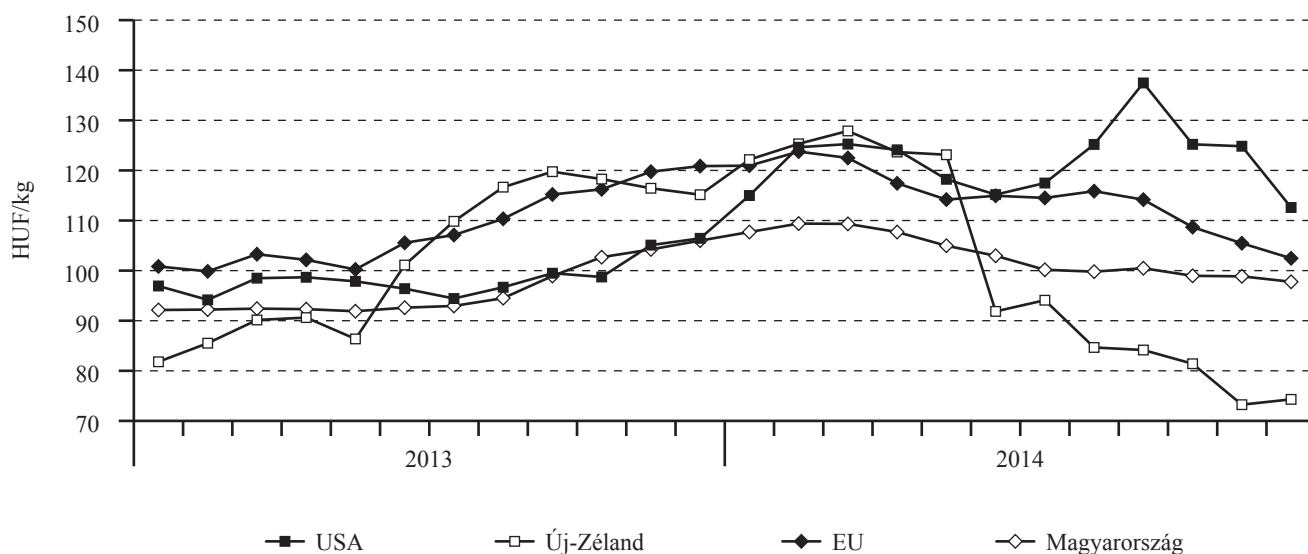
24. ábra: Néhány tejtermék belföldi értékesítésének változása 2014-ben (2013 = 100)

^{a)} 2,8 százalék zsírtartalom.

Forrás: AKI PÁIR

25. ábra: A nyerstej termelői ára a világon (2013–2014)

Forrás: USDA, LTO, Európai Bizottság, AKI PÁIR

A tejtermékek ára rugalmatlan, ezért már a kínálat néhány százalékos változására is erőteljesen reagál. A sajt ára változik a legkisebb mértékben, mivel számos fajtája létezik, így a kereslet és a kínálat ingadozása nem hat olyan erősen az árának alakulására, mint a jól meghatározható minőségi jellemzőkkel rendelkező vaj és tejpör esetében. A kínálati piac hatására a tejtermékek világpiaci ára jelentősen esett 2014-ben: a teljes tejpöré (*FOB Óceánia*) 20 százalékkal, a sovány tejpöré 15 százalékkal, az ömlesztett vajé 7 százalékkal csökkent, míg a *cheddar* sajté 2 százalékkal nőtt. Az EU-ban a tejhasznú tehénállomány bővülése folytatódott, ami a tejhozam emelkedésével együtt a tejtermelés növekedését okozta. A sovány tejpöré, a teljes tejpöré és a *cheddar* sajt világpiaci ára (*FOB Óceánia*) februártól decemberig, az ömlesztett vajé márciustól októberig csökkent. Az ömlesztett vajé ára 2014 utolsó két hónapjában erőteljesen emelkedett. A Rabobank (2014) szerint a tejtermékek világpiaci ára (*FOB Óceánia*) a tejkvóta megszüntetését követően, 2015 harmadik negyedévében már növekedhet. A teljes tejpöré világpiaci ára 27 százalékkal, a sovány tejpöré 25 százalékkal, a vajé 7 százalékkal emelkedhet, míg az édesített tejsavópöré 2 százalékkal, a *cheddar* sajté 10 százalékkal maradhat el 2015 utolsó negyedévében az egy évvel korábbtól.

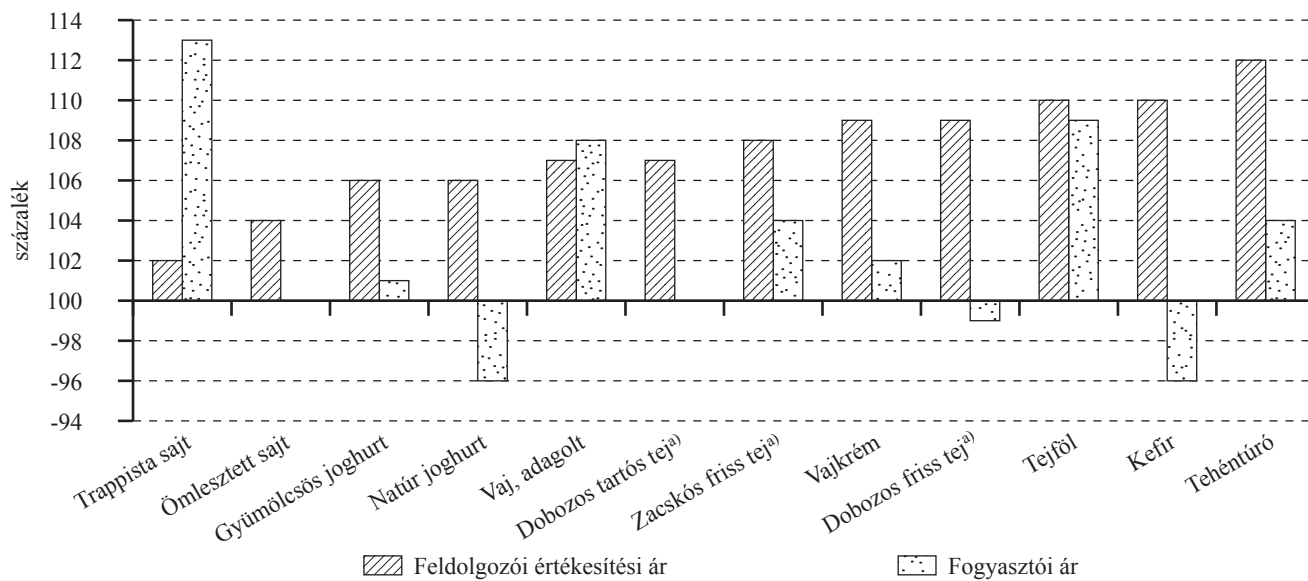
Magyarországon a 2014. évi nemzeti tejtámogatás összege bázisjogosultságonként 7,1 forint/kilogramm, a tejtermelőket sújtó különleges hátrányok kezelé-

sére szánt tejtámogatás 8,94 forint/kilogramm volt. A nemzeti tejtámogatásra legfeljebb 13,4 milliárd forint, a különleges tejtámogatásra 13,4 milliárd forint állt rendelkezésre. A tejágazat szerkezetátalakítását kísérő állatjóléti program keretében 2011. május 1-jétől 2016. április 30-ig évente támogatást nyújtanak azoknak a termelőknek, akik az előírtakhoz képest magasabb állatjóléti kötelezettséget vállalnak. A többletköltségeket az EU és az FM közösen finanszírozza. A termelők akkor vehetnek részt a programban, ha nőivarú – tej- vagy kettős hasznosítású – szarvasmarhát tartanak. A kötelezettségeket betartását vállaló termelők állategységenként 33–35 ezer forint támogatást kaphatnak évente, ami országos szinten összesen 8,7 milliárd forintot tesz ki.

Az AKI PÁIR adatai szerint a vizsgálatba vont tejtermékek feldolgozói értékesítési ára 2014-ben 7 százalékkal volt magasabb a 2013. évinél (16. melléklet). A tehéntúró feldolgozói értékesítési ára 12 százalékkal, a tejfölé 10 százalékkal, a 2,8 százalékos zsírtartalmú dobozos friss tejé 9 százalékkal, a trappista sajté 2 százalékkal emelkedett (26. ábra).

A megfigyelt tejtermékek fogyasztói árindexe 1 százalékkal csökkent (25. melléklet). A trappista sajt fogyasztói ára 13 százalékkal, a tejfölé 9 százalékkal, a tehéntúróé 4 százalékkal nőtt, míg a 2,8 százalékos zsírtartalmú dobozos friss tejé 1 százalékkal csökkent 2014-ben 2013-hoz képest.

26. ábra: Néhány tejtermék feldolgozói értékesítési és fogyasztói árának változása 2014-ben (2013 = 100)

^{a)} 2,8 százalék zsírtartalom.
 Forrás: AKI PÁIR